

Andrzej Mrozek
Uniwersytet Jagielloński

Prorocki autorytet Papieża Franciszka

The Prophetic Authority
of Pope Francis

ABSTRAKT

Autorytet papieski to zagadnienie znane od blisko dwóch tysięcy lat. Ile jednak w tym autorytecie jest elementu określanego jako prorocki? Zagadnienie profetyzmu w Kościele – *ekklesii* – zostało podjęte w dość znaczący sposób podczas Soboru Watykańskiego II. Była to przede wszystkim odpowiedź na problemy, jakie pojawiły się w relacjach między *ekklesią* a światem. Te relacje zaczęły podlegać zasadniczym zmianom przynajmniej od końca wieków średnich, a zostały niemal zerwane w okresie oświecenia.

Papieski autorytet o charakterze prorockim należy interpretować właśnie w takim kontekście eklezjologicznym, bowiem profetyczność chrześcijaństwa leży u podstaw wspólnoty, jaką jest Kościół. Autorytet prorocki papieża Franciszka opiera się właśnie na tej profetyczności Kościoła. Terminologia opisu autorytetu prorockiego papieża ma swoje źródła w profetyzmie biblijnym. Jej podstawy tkwią w Chrystusowej potrójnej misji, z której jedna jest określana jako prorocka. Ten prorocki aspekt misji jest ściśle związany z nauczaniem, z Nauczycielskim Urzędem, który ma swoją bazę w misji prorockiej. Zatem nauczycielski autorytet papieża wynika również z jego uczestnictwa w misji prorockiej Chrystusa. Prorocki autorytet papieża to element realizacji zadań *ekklesii* posłanej w świat z misją. Oznacza odkrywanie problemów tego świata, a przede wszystkim wskazywanie propozycji ich rozwiązań.

SŁOWA KLUCZOWE

autorytet, profetyzm,
prorok, świat,
papież Franciszek, kościół

KEY WORDS

authority, prophetism,
prophet, world,
Pope Francis, church

SPI Vol. 20
2017/5/numer specjalny
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2017.5.002

I. Authority in the Church

I. Autorytet w Kościele

Wobec świata, który jest równocześnie dany i tworzony, postać papieża, a dzisiaj papieża Franciszka, wyraża autorytet na wzór biblijnego proroka odkrywającego wyzwania, upominającego, ale równocześnie dającego nadzieję wynikającą z realizacji *basilei* czyli Królestwa.

ABSTRACT

The topic of the Pope's authority has been known for nearly two millennia. To what extent, however, does this authority rely on a prophetic element? The question of prophecy in the Church – *ekklesia* – was tackled at the Second Vatican Council. This was primarily a response to the problems that had arisen in the relations between *ekklesia* and the world. These relations began to change from at least the end of the Middle Ages, and were almost lost during the Enlightenment. Papal authority of a prophetic character can be interpreted precisely in such ecclesiological context because the prophetic nature of Christianity is at the foundation of the community as the Church. The prophetic authority of Pope Francis is based precisely on this prophetism of the Church. The terminology of the description of the prophetic authority of the Pope has its origins in biblical prophecy. Its basis is in a tripartite Christian mission, one of which is referred to as prophetic. This prophetic aspect of the mission is closely related to teaching and the Teacher Office which bases in the prophetic mission discussed. Thus the teaching authority of the Pope is also apparent from his participation in the prophetic mission of Christ. The papal authority of the Pope is an element of the fulfillment of the tasks of the *ekklesia* sent to the world with a mission. It means discovering the problems of this world and, above all, providing their solutions. In view of a world which is simultaneously given and created, the figure of the Pope, and today Pope Francis, expresses the authority of the biblical prophet, discovering the challenges, expressing admonitions, but at the same time giving hope resulting from the realization of the *basilea* or the Kingdom.

Kiedy myśli się o papieżu, natychmiast nasuwa się przekonanie, że mamy do czynienia z prawdziwym i wyjątkowym autorytetem dzisiejszego świata. Można powiedzieć, że papież to w pewnym sensie kwintesencja autorytetu, nie tylko w rozumieniu eklesjalnym.

Nie chodzi jedynie o autorytet urzędu papieskiego jako takiego, ale o autorytet konkretnej osoby czyli Jorge Bergoglio, który przybrał imię

Franciszka. Autorytet (łac. *auctoritas*) ma wiele znaczeń. Podobnie jest z autorytetem papieskim. Niewątpliwie uznanie społeczne i prestiż ze strony osób z różnych kręgów kulturowych, jak też instytucji o zróżnicowanym charakterze są wyznacznikiem zasięgu papieskiego autorytetu, jednak nie wyrażają one istoty papieskiego autorytetu. Od Soboru Watykańskiego II (1962–1965) został on nieco przeformułowywany i wyrażany za pomocą nowych paradygmatów teologicznych.

Zrozumienie autorytetu prorockiego papieża jest możliwe jedynie wtedy, gdy uchwyci się profetyczność¹ Kościoła czyli *ekklesii*² w jej różnych wymiarach. Pierwszy z nich to aspekt biblijny, następny chrystologiczny, potem eklezjologiczny, a wreszcie eschatologiczny. Każdy z tych aspektów wnosi do zagadnienia autorytetu papieża Franciszka własny, odrębny element.

Papieskie wyzwanie do profetyzmu

To właśnie papież Franciszek przywołał i podjął na nowo zagadnienie profetyczności i postawił jako wyjątkowy atrybut *ekklesii*. Nawiązał tym samym do różnych grup chrześcijańskich, które postrzegają profetyczność jako kluczowy element w relacji *ekklesii* ze światem³. Papież bardzo często w swoich wystąpieniach nawiązuje do różnych aspektów profetyczności i do profetyzmu zarówno w sposób bezpośredni, jak i pośredni. Ten aspekt chrześcijaństwa stał się niejako elementem jego stylu. Do stylu papieża Franciszka, ściśle powiązanego z zagadnieniem profetyczności, odniósł się Walter Kasper, nawiązując do idei ludu Bożego:

Styl Franciszka można zrozumieć dopiero w kontekście latyno-amerykańskiej teologii ludu. Nie jest on przesycony dobroduszną ludowością czy tym bardziej tanim populizmem. Za ukierunkowanym na lud duszpasterskim stylem papieża kryje się cała jego teologia,

¹ W niniejszym tekście będzie używany termin profetyczność rozumiany jako atrybut chrześcijaństwa. Termin profetyzm zaś odnosi się do konkretnych form wyrażania profetyczności.

² *Ekklesia*, termin z języka greckiego Nowego Testamentu, jest tutaj rozumiana jako wspólnota chrześcijańska popaschalna, nienaznaczona podziałami.

³ Zob. A. Mrozek, *Profetyczność Kościoła wobec wyzwań współczesnego świata – zadanie dla stałej formacji wewnętrznieeklezyjnej*, w: R. Jasnos, E. Miśkowiec, *Ponowoczesne przestrzenie oddziaływań wychowawczo-formacyjnych Kościoła i „ziemie niczyje”*, Kraków 2015, s. 69–84.

ba – jego mistyka ludu Bożego! Kościół jest dla niego czymś znacznie więcej niż instytucją organiczną i hierarchiczną; jest przede wszystkim, będącym w drodze do Boga, ludem pielgrzymującym i ewangelizującym, przekraczającym każdy wymiar instytucjonalny, choć takowy jest oczywiście niezbędny⁴.

Dla tak pojętego Kościoła – *ekklesii* aspekt profetyczny jest szczególnie ważny.

Profetyzm jest niezbywalną częścią chrześcijaństwa. Stanowi tylko element jego historii, ale jest ważnym aspektem działania i obecności chrześcijaństwa we współczesnym świecie. Franciszek jest świadom, że chrześcijaństwo od początku swego istnienia otwierało się na różne kultury. Nie mając doktrynalnego zakorzenienia w jednej z nich, musiało nieustannie konfrontować się ze zmianami kulturowo-cywilizacyjnymi. I podobnie dzisiaj staje wobec różnorodnych wyzwań cywilizacyjnych. Ma w perspektywie wybór między tradycjonalizmem skłonny do zamykania się przed światem a nurtem naznaczonym otwarciem na problemy współczesności i znaki czasu. W tym kontekście kulturowym można zrozumieć, czym jest profetyczność chrześcijaństwa oraz jakie formy przybiera chrześcijański profetyzm.

Aby pisać o profetyczności i profetyzmie, potrzeba nieco odmiennego języka teologicznego. Klasyczny scholastyczny sposób przekazu nie pozwala wyrazić tych zagadnień w sposób odpowiedni i wyczerpujący. Teologia współczesna w wielu kwestiach odchodzi od tak rozumianego języka klasycznego, albo inaczej neoscholastycznego. Coraz częściej powraca się do języka po części symbolicznego lub nawet poetyckiego. Jest to nawiązanie do teologii, w tym teologii symbolicznej, znanej z okresu wczesnego chrześcijaństwa. W przekazie papieża Franciszka dominuje zaś styl konwersacyjny, forma łatwa do zrozumienia, niekiedy bardzo bezpośrednia, a zawierająca częste odwołania do tekstów biblijnych. Ten wybór papieża wynika z faktu, że język teologii klasycznej jest wyrażony za pomocą terminów wypracowanych w konkretnym kontekście kulturowym. Z trudem ta teologia radzi sobie z nauką rozwijającą się od czasów renesansu i oświecenia. Podobnie, jej język natrafia na trudności wobec zagadnień współczesnych nauk naturalnych, współczesnej filozofii, nowoczesnej demokracji,

⁴ W. Kasper, *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*, przeł. K. Markiewicz, Warszawa 2015, s. 65.

krytyki religii, postmodernistycznego humanizmu i nauk społecznych oraz współczesnej egzegezy biblijnej. Tymczasem profetyczność chrześcijaństwa i profetyzm chrześcijański wymagają znaczącego otwarcia nawet na płaszczyźnie językowej i terminologicznej.

Profetyzm w dokumentach soborowych

Różne aspekty profetyczności wyraził Sobór Watykański II, chociaż nie wydał całościowego opracowania tego zagadnienia w jednym, określonym dokumencie. Po wieku XIX, naznaczonym znaczącym zamknięciem się Kościoła rzymskokatolickiego, nadszedł wiek poszukiwań i otwarcia na świat, czemu dał wyraz Sobór Watykański II. Analizując problemy Kościoła oraz współczesnego świata, Sobór ten odkrył na nowo i przywołał wymiar profetyczny chrześcijaństwa. Nie jest to nic nowego, bowiem zagadnienie profetyzmu było znane w chrześcijaństwie i realizowane w różnych kontekstach oraz w różnych czasach, mimo że sam termin nie zawsze był używany. Można powiedzieć, że takim prorokiem chrześcijańskim był chociażby Franciszek z Asyżu. Stał on wobec wyzwań zmieniającego się świata z nowym sposobem odczytywania przesłania ewangelicznego.

Sobór Watykański II podjął temat profetyczności w różnych dokumentach, szczególnie w Konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et Spes* (choć sam termin nie został w niej użyty). Podobnie, niezbyt często pojawiają się terminy: prorok, profetyzm, profetyczny w Adhortacji Apostolskiej *Evangelii Gaudium* papieża Franciszka, ale duch profetyzmu jest w niej obecny⁵. W Konstytucji *Gaudium et Spes* również wyraził się duch profetyzmu.

W dokumentach soborowych pojawia się kilkakrotnie nawiązanie do prorockiej misji Chrystusa oraz eklezjalne jej odzwierciedlenie. Zatem perspektywa chrystologiczna zostaje przetłumaczona na język działania eklezjalnego. Chrystus jest przedstawiany jako ten, który

⁵ Zob. S. Bevans, *Evangelii Gaudium and Prophetic Dialogue*, „Australian eJournal of Theology” 22/1 (2015), s. 16. „The words ‘prophecy’, ‘prophet’, and ‘prophetic’ are rare – if used at all – in *Evangelii Gaudium*, but there is no doubt that it is a prophetic document, and that Christians are called to a prophetic witness of the gospel. As missionary disciples, all are called to participate in Christ’s three-fold ministry of priest, prophet, and servant leader, and prophecy in particular – in word and in deed – is central to the missionary task”.

posiada urząd (lat. *munus*)⁶ kapłański, prorocki i królewski⁷. Z tej racji zostaje mu przypisany tytuł Nauczyciela, Króla i Kapłana⁸. Apostołom i ich następcom, czyli biskupom, powierzył Jezus urząd nauczania, uświęcania i rządzenia w Jego imieniu⁹. Cały zaś lud uczestniczy w „funkcji Chrystusa – Kapłana, Proroka i Króla” (łac. *participes muneris Christi sacerdotis, prophetae et regis*)¹⁰. W dokumentach soborowych przywołuje się w kontekście formacji seminaryjnej wzór „Pana naszego Jezusa Chrystusa, Nauczyciela, Kapłana i Pasterza”¹¹. Można w tym kontekście dostrzec, że nawiązując do klasycznej triady (prorok, kapłan, król) w miejsce proroka pojawia się termin nauczyciel, a w miejsce króla termin pasterz. W Konstytucji o Kościele ta triada tymczasem zabrzmiiała: nauczyciel, król i kapłan¹². O biskupach zaś stwierdza się, że „przez danego sobie Ducha Świętego stali się prawdziwymi i autentycznymi nauczycielami wiary, kapłanami i pasterzami (lat. *sunt fidei Magistri, Pontifices ac Pastores*)”¹³. Widać tu wyraźne nawiązanie do triady: prorok, kapłan i król, ale termin prorok zastąpiony został terminem nauczyciel, kapłan w wersji łacińskiej – terminem *pontifex*, a król – terminem pasterz. W dalszej części dokumentu czytamy, że biskupi spełniają względem wiernych „obowiązek nauczania, uświęcania i kierowania (lat. *munus docendi, sanctificandi et regendi*)”¹⁴. W języku polskim łaciński termin *munus* został oddany terminem obowiązek. W konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* stwierdza się, że „Święty Lud Boży ma udział także w proroczej funkcji Chrystusa

⁶ W tekście łacińskim jest użyty termin *munus*, który powtarza się w wielu tekstach soborowych.

⁷ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 poprawione, Pallottinum, Poznań 2008, s. 135–137, nr 31 (LG 31).

⁸ Tamże, s. 116–118, nr 13 (LG 13).

⁹ Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 poprawione, Pallottinum, Poznań 2008, s. 388–389, nr 10 (AA 10).

¹⁰ Tamże, s. 388, nr 10 (AA 10).

¹¹ Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam Totius”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 poprawione, Pallottinum, Poznań 2008, 289, nr 4 (OT 4).

¹² Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, s. 116–118, nr 13 (LG 13).

¹³ Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 poprawione, Pallottinum, Poznań 2008, s. 232, nr 2 (CD 2).

¹⁴ Tamże, s. 236, nr 11 (CD 11).

(lat. *de munere quoque prophetico Christi participat*)¹⁵. W tym zaś tekście, gdy mowa o świeckich, termin *munus* został przetłumaczony jako funkcja. Widać w tych różnicach pewien problem teologiczny jednoznacznego przetłumaczenia na język polski łacińskiego, dość precyzyjnego i niezwykle ważnego, terminu. Z drugiej strony, jest widoczne odmienne tłumaczenie, gdy chodzi o samego Jezusa, odmienne, gdy chodzi o biskupów, i odmienne, gdy mowa o świeckich. Zapewne wpłynęła na to przedsoborowa wizja Kościoła. Chrystus jest tam nazywany Prorokiem wielkim: „Chrystus Prorok wielki, który zarówno świadectwem życia, jak mocą słowa ogłosił Królestwo Ojca, pełni swe prorocze zadanie aż do pełnego objawienia się chwały nie tylko przez hierarchię, która naucza w Jego imieniu i Jego władzą, ale także przez świeckich”¹⁶. Profetyczny aspekt, wyraźnie widoczny w pewnych tekstach, zostaje oddany terminem nauczyciel. Można się pokusić o stwierdzenie, że w określeniu Nauczycielski Urząd Kościoła jest zawarty przede wszystkim aspekt profetyczny.

Nie można zapomnieć o tym, że Sobór Watykański II był czasem wyjątkowego rozeznania, oczyszczania, odnowy, którego możliwości nie zostały wyczerpane i do dziś nie są w pełni wyrażone. Kto chce patrzeć daleko przed siebie, jak winien to zrobić „strażnik” ludu Bożego zgodnie z metaforą proroka Ezechiela (33,7), ten nie może pominąć Soboru. Piotrowa posługa papieża Franciszka bez jakichkolwiek wahań jest ku temu nakierowana.

Biblijne podstawy profetyzmu chrześcijańskiego

Autorytet prorocki papieża Franciszka zostaje wyrażony poprzez terminologię oraz koncepcję proroctwa biblijnego. Innymi słowy, w tekstach biblijnych należy odszukać podstawy autorytetu prorockiego Franciszka. Prorok biblijny posiadał autorytet odmienny od tego, jaki był przypisywany władcom, przywódcom czy kapłanom. Ten autorytet opierał się na byciu wybranym i posłanym. Nie wynikał on z samego charakteru osoby, chociażby najbardziej odpowiedniego. Wynikał z powierzonej mu misji głoszenia w porę i nie w porę, jak to wyraził Paweł z Tarsu (2 Tm 4,1-2). Podstawa autorytetu prorockiego tkwi

¹⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, s. 116, nr 12 (LG 12).

¹⁶ Tamże, s. 139, nr 35 (LG 35).

w powołaniu i w powierzonych misji. Można zatem stwierdzić, że podstawa prorockiego autorytetu tkwi w powołaniu wyrażonym w głosowaniu podczas konklawe. Ma ono swe zakorzenienie w powołaniu kapłańskim i zakonnym papieża Franciszka.

Chrześcijańska koncepcja profetyczności oraz profetyzmu bazuje przede wszystkim na biblijnej wizji proroka oraz proroctwa. Prorok biblijny jest po pierwsze widzącym, a po wtóre świadczącym za pośrednictwem słów i gestów, czyli poprzez działanie. Usta proroka wypowiadają słowa, ale on wyraża się również oczyma, rękoma i całym swoim życiem. Widzi bardziej dzięki swym zdolnościom umysłowym i duchowym niżli zmysłowym. Przekazuje przesłanie za pośrednictwem gestów, działa poprzez słowa. Jest przede wszystkim posłańcem, przekazicielem przesłania. Jego siła tkwi w posłuszeństwie Słowu, w pokorze serca i umysłu, w mocy modlitwy, w prostocie oraz w pewnej surowości stylu życia. Przesłanie, które głosi, jest jedynie wypowiedzeniem słów otrzymanych bezpośrednio od Boga. Jest nieposkromionym posłańcem, człowiekiem, którego wzrok (Lb 24,15) widzi Boże tajemnice, taumaturgiem leczącym dotykiem, apostołem oddanym misji. To on jest 'twórcą' powierzonego mu przesłania. On jest w pełni jego autorem. Nic gotowego nie otrzymuje do przekazania. Musi konfrontować się ze światem oraz z rzeczywistością Bożą.

Prorok biblijny to osoba wyjątkowa. To osoba, wobec której szczególnie przywódcy polityczni czy religijni stawiają opór. Prorok to głosiciel haseł niezbyt popularnych w świecie uporządkowanym i zhierarchizowanym. Prorok to człowiek przemiany¹⁷. Jest znakiem sprzeciwu. Mówi w porę i nie w porę, zgodnie z planem Boga, a nie według ludzkich zasad. Mówi do wszystkich, ale nie przez wszystkich jest przyjmowany. Spotyka przeszkody i opór przede wszystkim pośród swoich. Prorok to zarazem widzący czyli świadek, który dostrzega, mówi i działa.

Nie tylko Stary Testament zawiera tradycje prorockie, również w Nowym Testamencie znajdują się prorockie elementy. Wynika to z faktu, że w Jezusie Bóg w pełni objawił się światu, zatem Jezus jest w pewnym sensie największym prorokiem. Działał jako prorok zanim stanął wobec śmierci, którą pokonał przez zmartwychwstanie czyli najpełniejsze objawienie Boga. Dlatego prorok będzie miał zawsze swoje

¹⁷ O.A. Farinola, *Il potere dei segni. Don Tonino Bello e papa Francesco*, Terlizzi (Bari) 2014, *passim*.

miejsce w chrześcijaństwie, zawsze pojawia się w nim ludzie, którzy mocą Ducha dadzą świadectwo rzeczywistości Boga i Jezusa.

Perspektywa chrystologiczna

Każdy chrześcijanin przez chrzest jest włączony w Chrystusa. Jego osoba jest dopełnieniem wizji człowieka, a chrystologia to zwieńczenie antropologii. Działając na mocy sakramentu chrztu, każdy chrześcijanin działa jak *alter Christus*. Oznacza to, że uczestniczy on w jego potrójnej misji: prorockiej, kapłańskiej i królewskiej. Dlatego też chrześcijanin działa jako człowiek wolny i wyzwolony. Opierając się na tak postrzeganym wyzwoleniu można stwierdzić, że sposób moralny zachowania chrześcijanina znajduje swoje źródło nie tylko we właściwie uformowanym sumieniu, ale też w profetyzmie¹⁸. Dlatego działanie każdego chrześcijanina ze swej istoty ma lub powinno mieć charakter prorocki. Każdy wierzący w Chrystusa jest zasadniczo prorokiem tak w perspektywie chrystologicznej, jak i eschatologicznej.

Ta misja prorocka chrześcijanina jest często podkreślana w sposób szczególny w odniesieniu do hierarchii poprzez terminy nauczanie i nauczyciel. Tym bardziej dotyczy to biskupa Rzymu. Każdy papież uczestniczy w misji Chrystusa, będąc gwarantem Urzędu Nauczycielskiego. Ten urząd ze swej chrystologicznej istoty ma charakter prorocki. Należy zatem podkreślić, że każdy chrześcijanin działa w świecie jako *alter Christus*, każdy członek hierarchii uczestniczy w misji i w *munus* Chrystusa, każdy biskup Rzymu, będąc znakiem jedności *ekklesii*, posiada autorytet prorocki, którego podstawa jest zakotwiczona chrystologicznie.

¹⁸ D.E. DeCosse, *Conscience, Missionary Discipleship, and a Church for the Poor*, w: E. Bringham, D.E. DeCosse, M. Duffy (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, San Francisco (CA) 2015, s. 84: "In all of this, the theology of conscience in *Faithful Citizenship* stands squarely in line with the distinctive turn in the last two papacies away from key aspects of the theology of conscience articulated at the Second Vatican Council. At the heart of this turn is a preoccupation with the authority of the hierarchical church and with the self-evident clarity (self-evident to those wishing to see) of abstract moral truth."

Eklezyjalny wymiar profetyzmu

Eklezyjalny wymiar profetyzmu papieża Franciszka wydaje się oczywisty. Profetyzm bowiem obejmuje całą wspólnotę, całą *ekklesję*. Ten profetyzm jest zakorzeniony w istocie samego Kościoła. Dla tak rozumianego profetyzmu kluczowe są trzy elementy: przywołanie idei Kościoła jako ludu Boga, otwarcie na świat i kulturę współczesną oraz przejście od postawy polemicznej do dialogu ze światem. Odczytywanie znaków czasu w duchu prorockim sprawia, że wyznawcy chrześcijaństwa nie są zamkniętą, wyizolowaną grupą. Wspólnota Kościoła czyli *ekklesia* może istnieć tylko jako zwołana ze świata i posłana w świat. Jednak przełom XX i XXI wieku wskazuje, że to otwarcie na świat zostało zastopowane na różnych poziomach, pomimo ostatnich apeli i starań papieża Franciszka.

Tak pojęty profetyzm jest postrzegany jako wspólnota ideałów i wizji świata. Profetyzm chrześcijański wyraża się poprzez uczestniczenie w życiu ludzi różnych kultur oraz posługiwanie się wspólnym sposobem przekazu czyli wspólnym 'językiem'. Kościół nie tworzy własnego, odrębnego języka, hermetycznego i trudnego dla innych, ale posługuje się terminologią podobną do tej, jakiej używają ludzie w różnych częściach świata. Czerpie również ze znaków używanych w kulturze, wydobywając z nich właściwą głębię i znaczenie. Niekiedy jednak używanie pewnych znaków wydaje się co najmniej dziwne, jak np. w Polsce kiwanie głową przy przekazywaniu sobie znaku pokoju w trakcie liturgii.

Chrześcijaństwo jako wspólnota potrzebuje proroków, bowiem powstało dzięki prorocत्वu. Kościoła nie ukształtowały ani rzymskie prawo, ani filozofia grecka, ale mesjański profetyzm Jezusa z Nazaretu. Ten profetyzm chrześcijański jest oparty na wierze pełnej humanizmu i bliskości ze wszystkimi, ale przede wszystkim z ubogimi i słabymi¹⁹. To prorocत्व pozostawia zawsze otwarte drzwi, podchodzi do każdego, a przede wszystkim do potrzebujących. Oczywiście ktoś może

¹⁹ L. Fullam, *Pope Francis, Women, and the Church for the Poor*, w: E. Brigham, D.E. DeCosse, M. Dufty (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, San Francisco (CA) 2015, s. 60: "Pope Francis has been eloquent and forceful in emphasizing the need for the ministry of the church to focus on the poor. Francis is not calling only for renewed acts of charity, but for a transformation of the structures that entrap the poor."

powiedzieć, że najbardziej potrzebującymi są biznesmeni i trzeba być blisko nich, jednak idea ubogich (hebr. *anawim*) jest dobrze znana ze Starego Testamentu.

Kościół czyli *ekklesia* potrzebuje proroków dlatego, że powstała jako rzeczywistość profetyczna. W niej wszyscy ochrzczeni, matki i ojcowie, córki i synowie, starsi i młodzi są dotknięci powiewem Ducha Świętego (Dz 2,14). Tylko niektórzy z nich otrzymują dar czyli charyzmat prorocki, który jest realizowany nie poza lub ponad, lecz w świecie, w jego sercu (zob. Dz 11,27; 13,1; 15,32; 21,9-10).

Kościół jest wspólnotą, w której znajdują się ludzie ze swoimi darami i swoimi wadami.

Ewangelia nie jest dla ludzi, których celem jest mała stabilność w formie rodziny czy stanowiska hierarchicznego. Proroctwo dotyczy wszystkich członków Kościoła, a najważniejsza wydaje się być postawa hierarchii. Zagadnienie profetyzmu odnosi się do działania czyli *actio* chrześcijaństwa, ale ma podstawy w teorii, a raczej w teologii Kościoła.

Kościół to wspólnota ludzi wciąż potrzebujących nawrócenia czyli żyjących zmianą i przemianą. Z drugiej strony, Kościół to struktura niezwykle trwała, niemal nienaruszona, skostniała w swym biurokratycznym wyrazie. W taką strukturę wszedł Franciszek ze swoim duchem soborowym, z prorockim, profetycznym spojrzeniem nie tylko na świat, ale również na sam Kościół²⁰.

Perspektywa eschatologiczna

Z perspektywy eschatologicznej prorocki autorytet papieża oznacza wskazywanie kluczowych problemów dla dzisiejszego świata. Aby zrozumieć, czym jest profetyczność *ekklesii* we współczesnym świecie, trzeba zobaczyć, jaka jest chrześcijańska wizja świata, gdzie mieści się wizja świata w teologii chrześcijańskiej. Świat z teologicznego punktu widzenia stanowi całość albo z człowiekiem włącznie, albo bez niego

²⁰ Zob. E. Brigham, *The Church as a Field Hospital: The Ecclesiology of Pope Francis*, w: E. Brigham, D.E. DeCosse, M. Duffy (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, San Francisco (CA) 2015, s. 28: "Francis presents an understanding of the church that reflects the ecclesiology of the Second Vatican Council. By emphasizing the importance of encounter, Francis reinforces the church's solidarity with humanity developed in the Pastoral Constitution on the Church in the Modern World, *Gaudium et Spes*."

jako środowisko, otoczenie. Można go określić jako zastaną przez człowieka sytuację utwierdzoną historycznie. Świat nie oddziela człowieka od Boga, ale jak to widać we wcieleniu, pośredniczy między Bogiem a człowiekiem. Jego historia, historia świata, ma dobiec końca w *basi-lei*, w Królestwie Bożym. Z perspektywy profetyzmu chrześcijańskiego świat jest zadaniem dla człowieka, który ma podtrzymywać jego autentyczny porządek, ma krytycznie odróżniać jego możliwości rozwoju od tkwiących w nich popędów. Ma przy tym cierpliwie znosić ciężary i ciemności, które będą mu towarzyszyły aż do eschatologicznego wypełnienia. Świat ma swoją historię, która weszła w eschatologiczną fazę poprzez wcielenie, śmierć i zmartwychwstanie odwiecznego Słowa. Cel owej historii został już rozstrzygnięty, chociaż rezultat jest jeszcze zakryty. Zatem chrześcijaństwo poświadcza o pewnym dualizmie między historią świata a historią zbawienia, ale z perspektywy eschatologicznej ten dualizm coraz bardziej zanika. Nie ma jednak radykalnego dualizmu między Bogiem a światem.

Świat z perspektywy chrześcijanina to nie tylko coś, co zostało nam dane w pełni uporządkowane. Jest planowane również i tworzone przez samego człowieka. Kościół rozwija swoje postawy we wszystkich wymiarach: wobec autonomii nauk, wobec demokratyzacji, wobec socjalizacji, wobec problemów seksualnych itd. Ta zmiana ma źródło w umysłowości czasów nowożytnych. Zwrot w stronę antropocentryzmu, czyli odczarowanie i odbóstwienie świata, przyczyniły się do postrzegania świata jako tworzywa ludzkiego działania. Nastąpił też zwrot ku racjonalności i technice, ku refleksji nad własną historycznością, nastał czas krytycznego podejścia do przeszłości i tradycji. Wobec świata chrześcijaństwo przyjmowało dotąd dwie skrajne postawy: integralizm czyli włączanie świata do Kościoła pod przewodnictwem Kościoła urzędowego, instytucjonalnego, oraz izolację czyli uznanie tego, co świeckie za obojętne dla chrześcijaństwa.

Tymczasem podstawą relacji *ekklesii* i świata jest akceptacja świata przez Boga i oznacza jego autonomię. Tę autonomię można określić jako świeckość. Świat z jednej strony ustanawia się w swojej niezależności, a z drugiej Bóg odpowiada na tę autonomię swoją historią zbawienia. Ten proces sekularyzacji świata w sytuacji niezintegrowanego pluralizmu jest z trudem przyjmowany w realiach eklesjalnych, przede wszystkim hierarchicznych. Ale dla chrześcijanina świeckość świata, czyli w bezpośrednim doświadczeniu jego *profanum*, nie odbiera mu

możliwości odpowiedzialnego i historycznie otwartego zaangażowania. Chrześcijanin jest wezwany, aby zaakceptować świat wraz z jego najgłębszym wymiarem, ustanowionym przez łaskę Boga oraz dostrzec jego świeckość uznaną przez Boga w Jezusie Chrystusie. Między ziemskim zadaniem a powołaniem 'niebieskim' zachodzi różnica, która jednak nie niweczy odrębności między nimi (wbrew izolacjonizmowi); zadanie ziemskie oraz powołanie 'niebieskie' stanowią jedno, nie będąc identyczne (wbrew integralizmowi). *Ekklesia* jest historycznym przejawem, sakramentalnym, a zatem skutecznym znakiem, że królestwo (*basilea*) nadchodzi w jedności, aktywności i humanizacji świata. Ale również z tej perspektywy nie należy oddzielać od siebie, ani też utożsamiać znaku i tego, co on oznacza. Sobór Watykański II dał wyraz przekonaniu, że nie należy przeciwstawiać *ekklesii* światu, ale również nie powinno się identyfikować *ekklesii* ze światem. Trzeba raczej myśleć o *ekklesii* w świecie. Jak to wyraził papież Paweł VI podczas audiencji 29 listopada 1972 roku: „Kościół potrzebuje nieustannej Pięćdziesiątnicy; potrzebuje ognia w sercu, słów na ustach, prorocstwa w spojrzeniu”²¹.

Rola i funkcja proroka w czasach, które zostały nazwane epoką smutnych namiętności, naznaczoną kryzysem, jest wyjątkowa²². Prorok to widzący, jedyny, który sięga poza – poza upadłość, poza dekadencje. Ma on zdolności percepcyjne, umiejętność dostrzegania nie tylko powierzchni, ale i głębi. Dostrzega znaki oraz ziarna rozsypane pośród ruin. Potrafi dostrzec horyzont daleko, w formach jeszcze niepewnych, odkrywa wydarzenia zaskakujące. Znajduje znaki życia również na pustyni, gdzie – jak się wydaje – rządzi śmierć. Idzie za znakami prawdy tam, gdzie pozornie wszystko jest całkowicie jej przeciwne. Prorok widzi pokój tam, gdzie inni gotują się do wojny, głosi radość tam, gdzie inni dostrzegają jedynie łyżę desperacji. Odkrywa znaki

²¹ Paolo VI, Udienza Generale, Mercoledì, 29 novembre 1972: „La Chiesa ha bisogno della sua perenne Pentecoste; ha bisogno di fuoco nel cuore, di parola sulle labbra, di profezia nello sguardo”, <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/audiences/1972/documents/hf_p-vi_aud_19721129.html> [dostęp 2.11.2017].

²² Zob. C. Clifford, *Pope Francis' Call for the Conversion of the Church in our Time*, „Australian eJournal of Theology”, 22.1 (2015), s. 44: „Contemporary prophets of doom see the sky falling all around and are blind to the healing presence of Christ in moments of quiet authenticity in the movements of human history and in human interactions, where simple acts of loving presence, forgiveness, and mercy are at work to heal and reverse the wounds of sin and alienation.”

czegoś nowego tam, gdzie inni dostrzegają jedynie monotonne powtarzanie się tego samego.

Świat się zmienia, kultura ulega przemianom, ma charakter dynamiczny. Tymczasem Kościół ma tendencje do statyczności, jeśli nie stagnacji. Wynika to również z faktu, że uczestnictwo w Kościele większości ochrzczonych jest bardziej zjawiskiem kulturowym niż religijnym. Są oni przywiązani do określonych praktyk, pewnych sposobów działania, uczestnictwa, do specyficznych przestrzeni oraz określonych symboli. Zmiany powodują w nich niepokój, bowiem nie są na nie przygotowani. Dla nich Kościół to trwanie tradycji i zasadniczo wszelkich tradycji. Nie chodzi tylko o Tradycję przez duże T, ale o każdy jej kulturowy przejaw. Wszelkie zmiany powodują wątpliwość i zaniepokojenie, bowiem dla przeważającej części wiernych Kościół to potężna budowla, trwała i statyczna, a nie wspólnota w drodze, która spotyka innych i odpowiada na problemy.

Profetyzm chrześcijaństwa w wymiarze eschatologicznym jest równocześnie głoszeniem i denuncjacją. Profetyzm chrześcijański jest zarazem prowokacją i bodźcem, ale z drugiej strony oznacza kontemplację i działanie.

Kościół powinien mieć odwagę powiedzieć, że Jezus z Nazaretu nie jest i nie będzie politycznym królem Polski. Można nawet odwołać się do ewangelicznego obrazu, na którym Jezus wobec zamiaru intronizowania go na króla wycofuje się w góry (J 6,15). Podobnie, z trudem można dostrzec ewangeliczny obraz na politycznych wiecach i rządowych ceremoniach, nawet jeśli są tam obecni hierarchowie. Kościół powinien mieć odwagę powiedzieć: przyjmowanie komunii przez przywódców politycznych nie stanowi świadectwa ich chrześcijaństwa, ani nie jest świadectwem ich uczciwości. Jest co najwyżej dowodem, że byli obecni na określonej liturgii.

Podsumowanie

Prorocki autorytet papieża jest ściśle związany z koncepcją profetyzmu chrześcijańskiego. Ten profetyzm został powyżej postrzegany z perspektywy biblijnej, chrystologicznej, eklezjologicznej i eschatologicznej. Uwzględniając te aspekty, można dookreślić autorytet prorocki papieża Franciszka. Podstawą koncepcyjną jest wizja biblijna prorocтва

i profetyzmu. Fundament teologiczny leży w chrystologii – to Chrystus jest prorokiem w wielu sensach. Jest postrzegany jako prorok czasów ostatnich, czyli z perspektywy eschatologicznej. Chrześcijanin jako *alter Christus* realizuje potrójną misję mesjańską: prorocką, kapłańską i królewską. Biskup Rzymu jako znak jedności ma szczególną rolę w realizacji tej misji.

Profetyzm chrześcijański chce przywrócić ten kluczowy aspekt *ekklesii*. Profetyzm chrześcijański i związany z tym autorytet prorocki Franciszka jest drogą odnalezienia i przywrócenia kluczowego aspektu eklesjalnego czyli bycia wspólnotą w drodze. Dla papieża Franciszka typowe jest stawianie pewnych wyzwań wobec nie tylko członków wspólnoty. Pod wpływem jego wezwań został na nowo podjęty w Kościele katolickim temat profetyczności chrześcijaństwa.

Różne czasy wymagają właściwych postaw. Przede wszystkim wymagają jednak właściwej analizy zjawisk zachodzących na świecie, właściwego dobrania środków i znalezienia właściwej odpowiedzi. Wystąpienia papieża Franciszka przywołują współczesne problemy, odnoszą się w sposób profetyczny do wyzwań i nakreślają środki oraz sposoby ich rozwiązywania.

Papież Franciszek jest postrzegany jako ktoś, kto wzbudza przeciwstawne uczucia. Z jednej strony budzi nadzieję nowej wiosny Kościoła, z drugiej budzi niepokój, że wprowadzi do Kościoła zbyt dużo wolności. Opór wobec niego jest widoczny i przybiera różne formy. Opór pojawia się w watykańskiej kurii, w środowiskach konserwatywnych oraz wśród tzw. katolickich polityków, którym nie w smak są jego niektóre deklaracje.

Papież Franciszek często, nawet bardzo często, odwołuje się do Soboru Watykańskiego II. Czyni tak nie po to, aby go poprawiać, czy odwoływać się jedynie do jego ustaleń lub wskazywać właściwą (zachowawczą) lekturę konstytucji, dekretów i deklaracji. Franciszek stara się przywołać ducha soborowego, wskazać nie tyle na dokumenty i postanowienia, ale na postawę.

Nadzieja niektórych opiera się na przekonaniu, że Franciszek chce oswobodzić Kościół z biurokratycznych ram, które przez wieki narosły wokół patriarchalnej rzymskiej stolicy. Korzysta on jednak z autorytetu, jaki został zbudowany wokół osoby biskupa Rzymu przez minione tysiąclecie. Niezależnie od tego, czy Franciszek przypisuje sobie te wszystkie przymioty, które jemu są przypisywane, trzeba wziąć

pod uwagę, że właśnie dzięki nim cieszy się tak w Kościele, jak i poza nim określonym autorytetem.

Jeśli mocą tego autorytetu głosi hasła, które podobają się określonym kręgom, to wszystko jest w porządku. Problem rodzi się wtedy, gdy mocą czy nawet powagą tego autorytetu Franciszek wyraża się w sposób, którego środowiska konserwatywne nie podzielają. Mówi o sprawach, które przez ostatnie stulecia w Kościele były przemilczane lub pozostawały na marginesie. To również znaczący aspekt jego prorockiego autorytetu, dostrzeganego tak wewnątrz, jak i poza Kościołem.

Bibliografia

- Bevans S., *Evangelii Gaudium and Prophetic Dialogue*, "Australian eJournal of Theology" 2015, 1(22), s. 11–18.
- Brigham E., *The Church as a Field Hospital: The Ecclesiology of Pope Francis*, w: E. Brigham, D.E. DeCosse, M. Duffy (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, University of San Francisco Press, San Francisco (CA) 2015, s. 25–30.
- Clifford C., *Pope Francis' Call for the Conversion of the Church in our Time*, "Australian eJournal of Theology" 2015, 1(22), s. 33–55.
- DeCosse D.E., *Conscience, Missionary Discipleship, and a Church for the Poor*, w: E. Brigham, D.E. DeCosse, M. Duffy (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, University of San Francisco Press, San Francisco (CA) 2015, s. 83–88.
- Farinola O.A., *Don Tonino e Papa Francesco. Per una profezia di misericordia*, VivereIn, Roma 2016.
- Farinola O.A., *Il potere dei segni. Don Tonino Bello e papa Francesco*, Ed Insieme, Terlizzi (Bari) 2014.
- Fullam L., *Pope Francis, Women, and the Church for the Poor*, w: E. Brigham, D.E. DeCosse, M. Duffy (eds.), *Pope Francis and the Future of Catholicism in the United States. The Challenge of Becoming a Church for the Poor*, The Lane Center Series 3, University of San Francisco Press, San Francisco (CA) 2015, s. 55–63.
- Kasper W., *Papież Franciszek. Rewolucja czułości i miłości*, przeł. K. Markiewicz, Biblioteka Więzi, Warszawa 2015.
- Mrozek A., *Profetyczność Kościoła wobec wyzwań współczesnego świata – zadanie dla stałej formacji wewnętrznieklezjalnej*, w: *Ponowoczesne przeszerzenie oddziaływań wychowawczo-formacyjnych Kościoła i „ziemie*

- niczyje”, red. R. Jasnos, E. Miśkowiec, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2015, s. 69–84.
- Papież Franciszek, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* (pol. *Radość Ewangelii*), Watykan 2013.
- Papież Franciszek, Bulla *Misericordiae vultus* (pol. *Oblicze miłosierdzia*), Watykan 2015.
- Papież Franciszek, E. Scalfari, *Rozmowy z niewierzącym*, Wydawnictwo M, Kraków 2013.
- Savoca G., *Profezia*, w: *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, P. Rossano, G. Ravasi, A. Girlanda (eds.), Edizioni Paoline, Cinisello Balsamo (Milano) 1988, s. 1232–1247.
- Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich* „*Apostolicam actuositatem*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 poprawione, Pallottinum, Poznań 2008, s. 379–406.
- Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej* „*Optatam Totius*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 popr., Pallottinum, Poznań 2008, s. 286–300.
- Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* „*Christus Dominus*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 popr., Pallottinum, Poznań 2008, s. 232–254.
- Sobór Watykański II, *Dekret o postudze i życiu kapłanów* „*Presbyterorum ordinis*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 popr., Pallottinum, Poznań 2008, s. 487–518.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* „*Lumen Gentium*”, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, wyd. 2 popr., Pallottinum, Poznań 2008, s. 105–170.
- Svegliate il mondo. Colloquio di Papa Francesco con i Superiori Generali. Città del Vaticano, 29 novembre 2013*, *Civiltà Cattolica* 3925 1/2014, 4 gennaio, s. 3–17.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr Andrzej Mrozek
 Uniwersytet Jagielloński
 e-mail: andrzej.mrozek@uj.edu.pl